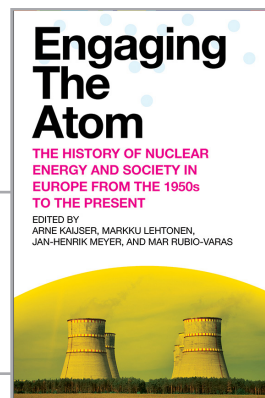

Syventävä katsaus ydinvoiman historiaan Euroopassa

Atte Arffman¹

Kaijser, Arne, Lehtonen, Markku, Meyer, Jan-Henrik & Rubio-Varas, Mar (toim.) 2021. *Engaging the Atom – The History of Nuclear Energy and Society in Europe from the 1950s to the Present*. (337 sivua). Julkaisusarja Energy and Society. West Virginia University Press. ISBN: 978-1-952271-32-8 (paperback).

Arne Kaijserin, Markku Lehtosen, Jan-Henrik Meyerin ja Mar Rubio-Varasin toimittama antologia *Engaging the Atom* on ajankohtainen ja tervetullut katsaus ydinennergian ja yhteiskunnan suhteen historiaan 1950-luvun jälkeisessä Euroopassa. Kirjan punaisena lankana toimii *Public Engagement* -käsite, jonka kautta tarkastellaan ydinvoimasektorin ja yhteiskunnan vuorovaikutusta, mistä syystä ydinteknologian sotilaskäyttö on rajattu enimmäkseen pois. Käsitteen avulla ydinennergiaan liittyvä taloudellis-tekninen keskustelu, julkinen keskustelu, poliittinen toiminta ja esimerkiksi aktivismi voidaan tuoda osaksi ydinennergian historiaa Euroopassa. Kirja tuokin oivasti esille, ettei ydinteknologia, tai ylipäättään teknologiat, tyhjenny tekniseen asiantuntijapuheeseen tai taloudelliseen arviointiin. Sen sijaan ne ulottuvat vahvasti tavallisten ihmisten arkisiin elämiin ja aina populaarikulttuuriin asti.

Kirjan eri lukujen analyysit pohjaavat *Euroopan atomienergiayhteistön* Euratomin rahoittamassa *The History of Nuclear Energy and Society* -hankkeessa tuotettuun kahteenkymmeneen maaraporttiin (*Short country report*). Tuhannenviidensadan sivun laajuista aineistoa on hyödynnetty kattavasti, minkä lisäksi raportit ovat vapaasti saatavilla hankkeen sivuilla.² Kirjan ote onkin vahvasti vertaileva, eivätkä luvut keskity kuvaamaan yksittäisten kansallisvaltioiden kehitystä. Lisäksi analyysiin on nostettu perinteisten suurten maiden (kuten Britannia, Saksa, Ranska, Neuvostoliitto/Venäjä) rinnalle myös aiemmin pitkälti sivuutettuja valtioita, joiden omat ydinenenergiaprojektit eivät edenneet toivotusti, epäonnistuivat tai olivat mitta-kaavaltaan hyvin pieniä. Tällä tavoin kirjan tekijät pystyvät onnistuneesti alleviivaamaan sitä, että eri maissa ydinenenergialla on hyvin erilaiset tarinat huolimatta tiivistä kansainvälisistä yhteistyöverkostoista. Lisäksi tekijäjoukko on ollut monitieteinen ja historian sekä yhteiskuntatieteiden näkökulmia ja menetelmiä on hyödynnetty toisiaan täydentävästi hyvällä menestyksellä.

Kirja jakautuu johdantoon, päätäntöön ja kolmeen pääosaan, joissa kahdessa ensimmäisessä (*Context and Actors*) on kaksi käsittelylukua ja kolmannessa (*Perspectives*) viisi. Luvut ovat tiiviitä ja hyvin rajattuja, mutta jäävät paikoitellen hieman pintapuolisiksi. Tämä voi olla seurausta maaraporttien suuresta määrästä ja kirjan sinänsä kehuttavasta tavoitteesta vertailla vahvasti useita Euroopan valtioita. Eri maita käsittelevät osuudet luvuissa ovat kuitenkin epätasaisia; esimerkiksi Itävaltaa käsitellään useamman sivun verran, kun taas Portugali

¹ Atte Arffman on ympäristöhistorian väitöskirjatutkija Jyväskylän yliopistossa.

² <https://cordis.europa.eu/project/id/662268/results> Sivulla vierailtu 2.12.2024.

esiintyy muutamana lyhyenä mainintana. Vertaileva ote tuntuu silti pääosin toimivalta ja merkittävä osa Euroopan valtioita on kirjassa edustettuna.

Kirjan luvuissa *public engagement* tarkoittaa esimerkiksi ydinvoiman vastustajien aktivismia, ylikansallisten toimijoiden valvonta ja promootiotyötä, kansalaisluottamuksen rakentumista ja ydinvoiman laajempaa julkista diskurssia. Esimerkiksi luvussa kolme Albert Presas i Puig ja Jan-Henrik Meyer tarkastelevat ydinvoiman vastaista liikehdintää. Kirjoittajat toteavat, ettei kyse ole yhdestä koherentista liikkeestä, vaan taustoiltaan ja tavoitteiltaan hyvin erilaisien ryhmien toiminnasta. Vastustus ei aina noussut ensisijaisesti säteilyn ja itse ydinteknologian vaaroista. Esimerkiksi Espanjassa maanviljelijät vastustivat ydinvoimalahankkeita, koska pelkäsivät niiden kuluttavan kaiken kasteluveden laitojen jäähdyttämiseen, mikä uhkasi heidän elinkeinoaan (96-97). Lisäksi eri maissa aktivistien toiminta vaihteli merkittävästi. Saksassa ja Espanjassa oli terroria, ja esimerkiksi baskiseparatistit murhasivat voimalahankkeiden päänsinöörejä. Tanskassa taas keskityttiin rauhanomaisesti vaikuttamaan kirje- ja mainoslehti kampanjoilla ja adresseilla (99-100).

Luvussa kuusi Markku Lehtonen, Matthew Cotton ja Tatiana Kasperski taas käsittelevät radioaktiivisen jätteen käsittelyyn liittyvää keskustelua luottamuksen ja epäluottamuksen näkökulmasta. Luvussa tuodaan kiintoisasti esille, että ”liiallisella” luottamuksella voi olla myös negatiivisia vaikutuksia, vaikka sillä yleensä on positiivinen konnotaatio niin akateemisissa kuin populaareissakin yhteyksissä. Luottamus asioita hoitaviin tahoihin voi vähentää kansalaisten motivaatiota osallistua julkiseen keskusteluun ja esimerkiksi äänestää. Se voi myös johtaa liiallisten riskien ottamiseen ja hyväksikäytön riskin kasvamiseen, koska luottamuksen väärinkäyttöä ei tunnisteta ajoissa (172-173). Tutkijoiden mukaan esimerkiksi Suomessa *Posivan* ONKALO-hanke on kerännyt hyvin vähän julkista vastustusta, vaikka sekä Eurajoella että koko maassa luottamus toimijoiden turvallisuuteen on vähäistä. Toisaalta taas Säteilyturvakeskukseen turvallisuusviranomaisena suomalaiset luottavat hyvin vahvasti, mikä voi selittää protestien puuttumista (175-177).

Mainituissa esimerkeissä ja yleisesti kirjan käsittelyluvuissa ydinvoimasektorin sekä kansalaisten ja yhteiskunnan yhteenkietoutuneen historian tarkastelu toteutuu, kirjan tavoitteen mukaisesti, hienosti. Kirjassa on siellä täällä hienoisia epäjohdonmukaisuuksia. Esimerkiksi luvussa viisi kirjoittajat tuovat esiin, että isossa kuvassa yleinen mielipide ydinenergiaa kohtaan on Euroopassa ollut enemmän negatiivinen kuin positiivinen. Kuitenkin luvussa kahdeksan todetaan, että ydinenergian kannatus on ollut jopa ”massiivista” (147-148, 232). Tästä huolimatta luvut ovat informatiivisia ja vakuuttavat laajalla vertailulla sekä asiantuntevuudellaan.

Luettavuudeltaan kirja on selkeä ja hyvin kirjoitettu, mutta sen ymmärtäminen kokonaisuudessaan vaatii ydinvoimaan ja -teknologiaan liittyvien peruskäsitteiden hallintaa sekä ymmärrystä Euroopan sosiaalis-talous-poliittisen historian yleispiirteistä. Kirjaa ei voikaan suositella niinkään johdatusteokseksi, mutta ydinenergian historiaa syventävänä teoksena se löytää varmasti paikkansa osana ydinvoiman historian laajempaa korpusta.